

Laboratorium 01

Analiza Błędów

Zadanie 1.

Oblicz przybliżoną wartość pochodnej funkcji, używając wzoru

$$f'(x) \approx \frac{f(x+h) - f(x)}{h}$$

Sprawdź działanie programu dla funkcji $\tan(x)$ oraz $x = 1$. Wyznacz błąd, porównując otrzymaną wartość numerycznej pochodnej z prawdziwą wartością. Pomocna będzie tożsamość $\tan'(x) = 1 + \tan^2(x)$. Na wspólnym rysunku przedstaw wykresy wartości bezwzględnej błędu metody, błędu numerycznego oraz błędu obliczeniowego w zależności od h dla $h = 10^{-k}$, $k = 0, \dots, 16$. Użyj skali logarytmicznej na obu osiach. Czy wykres wartości bezwzględnej błędu obliczeniowego posiada minimum? Porównaj wyznaczoną wartość h_{min} z wartością otrzymaną ze wzoru

$$h_{min} \approx 2\sqrt{\varepsilon/M}$$

gdzie $M \approx |f''(x)|$ Powtórz ćwiczenie używając wzoru różnic centralnych

$$f'(x) \approx \frac{f(x+h) - f(x-h)}{2h}$$

Porównaj wyznaczoną wartość h_{min} z wartością otrzymaną ze wzoru

$$h_{min} \approx \sqrt[3]{3\varepsilon/M}$$

gdzie $M \approx |f'''(x)|$

Rozwiązanie

Biblioteki

Korzystam z biblioteki NumPy ze względu na jej zalety w pracy z wielowymiarowymi tablicami danych oraz operacjami numerycznymi. Do rysowania wykresów wykorzystuję bibliotekę matplotlib.

```
In [1]: import numpy as np
import matplotlib.pyplot as plt
```

Deklaruję funkcje pomocnicze, które obliczają pochodną funkcji z metody różnic skończonych oraz z metody różnic centralnych, a także funkcje, które obliczają pierwszą, drugą i trzecią pochodną funkcji tangens z dokładnych wzorów.

```
In [2]: def f(x):
        return np.tan(x)

def forward_difference(x, h):
    return (f(x + h) - f(x)) / h

def central_difference(x, h):
    return (f(x + h) - f(x - h)) / (2*h)

def first_derivative(x):
    return 1 + np.tan(x)**2

def second_derivative(x):
    return 2*np.tan(x) + 2*(np.tan(x)**3)

def third_derivative(x):
    return 2 + 8*(np.tan(x)**2) + 6*(np.tan(x)**4)
```

Oprócz tego w poniższym kodzie używane są oznaczenia: x0 - punkt, w którym będziemy obliczać wartość funkcji h_values - tablica wartości h mini, mini2 - zmienne pomocnicze od obliczania minimum przy obu metodach h_min_plot, h_min_plot2 - minima na wykresie wartości bezwzględnej błędu obliczeniowego dla obu metod truncation_errors(2) - tablica wartości błędu metody dla danego h dla obu metod rounding_errors(2) - tablica wartości błędu numerycznego dla danego h dla obu metod approx_errors(2) - tablica wartości błędu obliczeniowego dla danego h dla obu metod

```
In [3]: x0 = 1
h_values = np.power(10.0, -np.arange(0, 17))
mini = float('inf')
mini2 = float('inf')
h_min_plot = 0
h_min_plot2 = 0

truncation_errors = []
rounding_errors = []
approx_errors = []

truncation_errors2 = []
```

```
rounding_errors2 = []
approx_errors2 = []
```

W poniższym kodzie dla każdego h obliczane są odpowiednie błędy.

Dla metody różnic skończonych:

- wartość błędu metody (t_value) obliczana jest ze wzoru: $\frac{Mh}{2}$;
- wartość błędu numerycznego (r_value) obliczana jest ze wzoru: $\frac{2\epsilon}{h}$;

gdzie $M \approx |f''(x)|$

Dla metody różnic centralnych:

- wartość błędu metody (t_value2) obliczana jest ze wzoru: $\frac{Mh^2}{6}$;
- wartość błędu numerycznego (r_value2) obliczana jest ze wzoru: $\frac{\epsilon}{h}$;

gdzie $M \approx |f'''(x)|$

Wartość błędu obliczeniowego ($a_value(2)$) przy obu metodach jest obliczana jako wartość bezwzględna z różnicy między wynikiem z podanego na pochodną wzoru, a wynikiem uzyskanym dzięki odpowiedniej metodzie.

Pętlę wykorzystuję także do znalezienia h_{min} na wykresie

```
In [4]: for h in h_values:
    M = np.abs(second_derivative(x0))
    approx_value = forward_difference(x0, h)
    t_value = M*h/2
    r_value = 2*np.finfo(float).eps/h
    a_value = np.abs(first_derivative(x0) - approx_value)
    truncation_errors.append(t_value)
    rounding_errors.append(r_value)
    approx_errors.append(a_value)
    if a_value < mini:
        mini = a_value
        h_min_plot = h

    M2 = np.abs(third_derivative(x0))
    approx_value2 = central_difference(x0, h)
    t_value2 = M2*(h**2)/6
    r_value2 = np.finfo(float).eps/h
    a_value2 = np.abs(first_derivative(x0) - approx_value2)
    truncation_errors2.append(t_value2)
    rounding_errors2.append(r_value2)
    approx_errors2.append(a_value2)
    if a_value2 < mini2:
        mini2 = a_value2
        h_min_plot2 = h
```

Opracowanie wyników

Porównanie wartości h_{min}

Do przybliżenia wartości h_{min} używam wzoru:

- $h_{min} \approx 2\sqrt{\varepsilon/M}$ przy metodzie różnic skończonych
- $h_{min} \approx \sqrt[3]{3\varepsilon/M}$ przy metodzie różnic centralnych

```
In [5]: h_min = 2 * np.sqrt(np.finfo(float).eps / np.abs(second_derivative(x0)))
print("h_min using formula: ", h_min, ", h_min on plot: ", h_min_plot)
print("Difference of h_min in forward difference method: ", np.abs(h_min - h_min_plot))

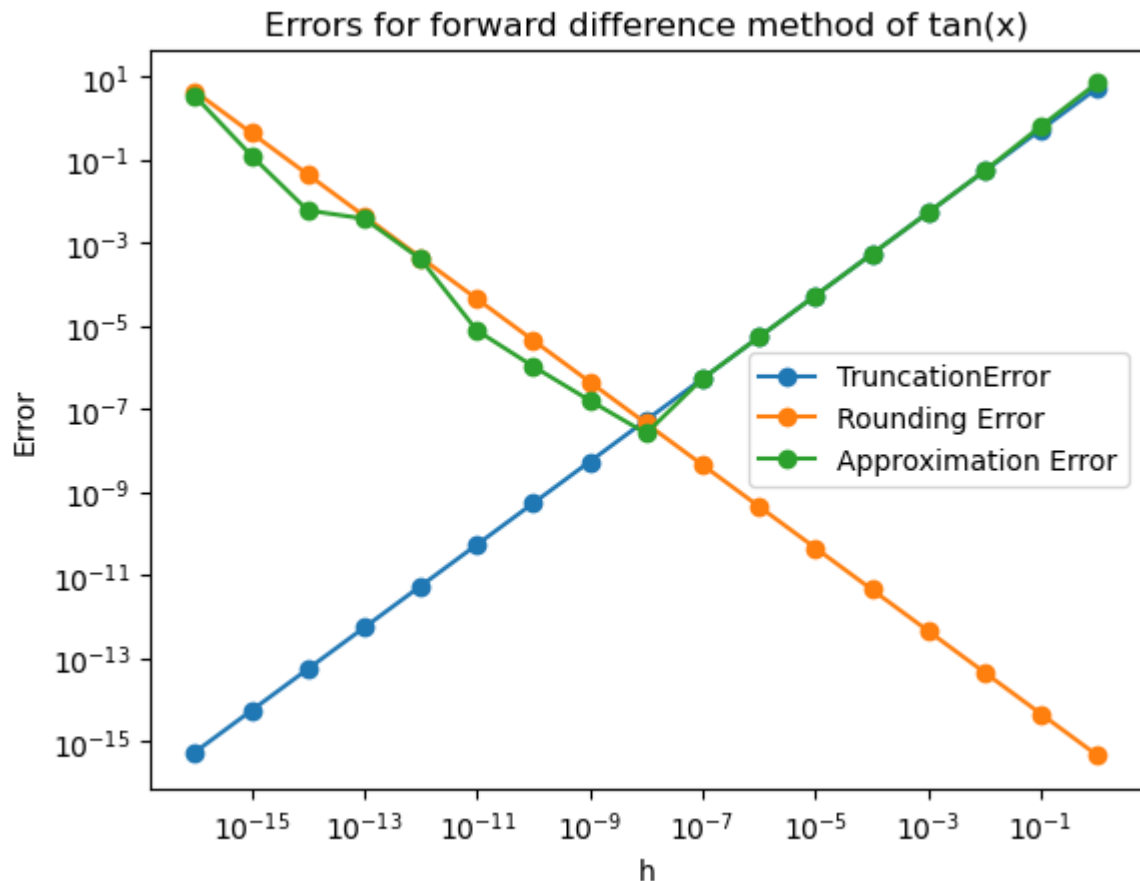
h_min2 = np.cbrt(3*np.finfo(float).eps / np.abs(third_derivative(x0)))
print("h_min using formula: ", h_min2, ", h_min on plot: ", h_min_plot2)
print("Difference of h_min in central difference method: ", np.abs(h_min2 - h_min_plot2))
```

h_min using formula: 9.123695225180453e-09 , h_min on plot: 1e-08
Difference of h_min in forward difference method: 8.763047748195471e-10
h_min using formula: 2.273274156839062e-06 , h_min on plot: 1e-06
Difference of h_min in central difference method: 1.2732741568390622e-06

Wykresy

Wykres błędów dla metody różnic skończonych

```
In [6]: plt.figure()
plt.loglog(h_values, truncation_errors, label='Truncation Error', marker='o')
plt.loglog(h_values, rounding_errors, label='Rounding Error', marker='o')
plt.loglog(h_values, approx_errors, label='Approximation Error', marker='o')
plt.xlabel('h')
plt.ylabel('Error')
plt.title('Errors for forward difference method of tan(x)')
plt.legend()
plt.show()
```

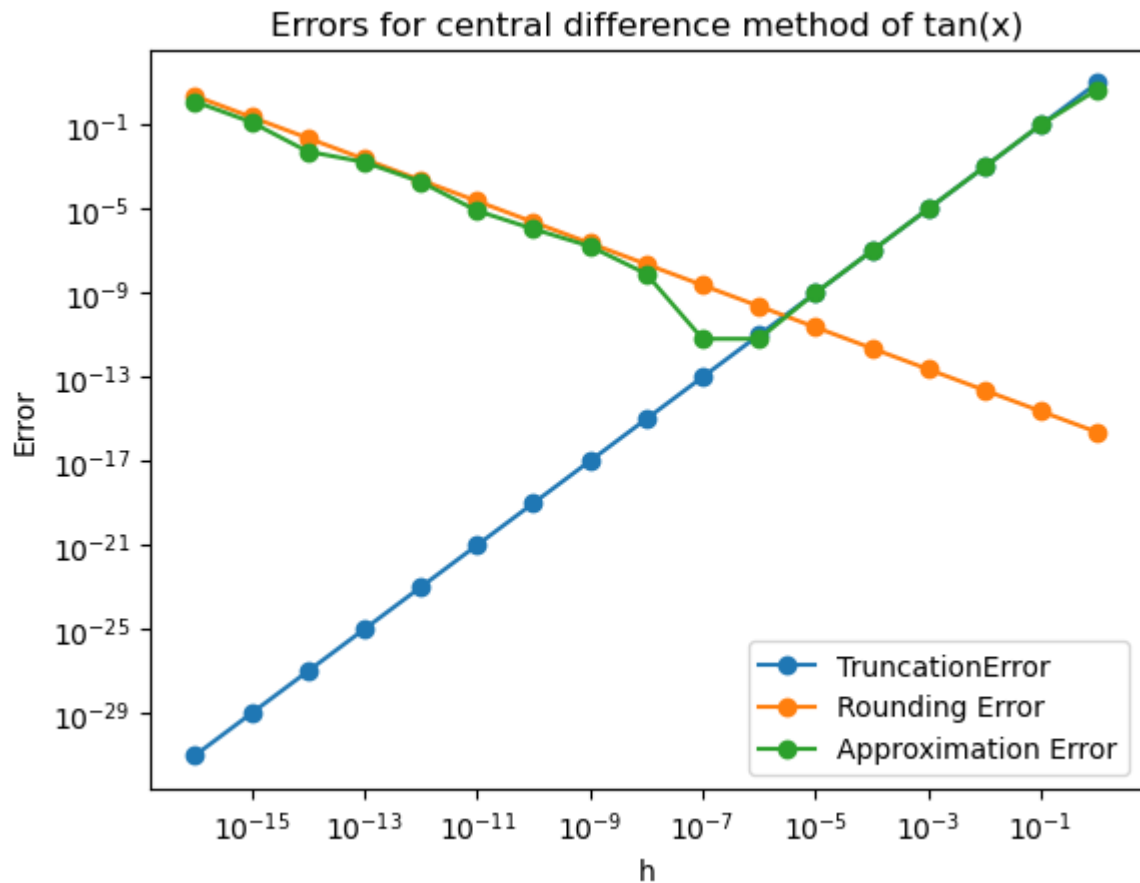

Analizując powyższy wykres można zauważyć, że:

- błąd metody zwiększa się wraz ze wzrostem wartości h , ponieważ przybliżenie pochodnej staje się dokładniejsze;
- błąd numeryczny maleje wraz ze wzrostem h , ponieważ różnica między wartościami funkcji staje się coraz mniejsza, a wpływ błędu reprezentacji liczb stałoprzecinkowych staje się bardziej znaczący.
- wykres błędu obliczeniowego posiada minimum

Wykres błędów dla metody różnic centralnych

```
In [7]: plt.figure()
plt.loglog(h_values, truncation_errors2, label='TruncationError', marker='o')
plt.loglog(h_values, rounding_errors2, label='Rounding Error', marker='o')
plt.loglog(h_values, approx_errors2, label='Approximation Error', marker='o')
plt.xlabel('h')
plt.ylabel('Error')
plt.title('Errors for central difference method of tan(x)')
plt.legend()
plt.show()
```


Analizując powyższy wykres można zauważyć, że:

- błąd metody zwiększa się wraz ze wzrostem wartości h , ponieważ przybliżenie pochodnej staje się dokładniejsze;
- błąd numeryczny maleje wraz ze wzrostem h , ponieważ różnica między wartościami funkcji staje się coraz mniejsza, a wpływ błędów reprezentacji liczb stałoprzecinkowych staje się bardziej znaczący.
- wykres błędów obliczeniowych posiada minimum

Wnioski

Przeprowadzona analiza pokazuje, że dobór metody obliczeniowej, a także wartości h mają wpływ na dokładność obliczeń.

Metoda różnic centralnych okazała się być bardziej efektywna. Pozwala ona osiągnąć mniejsze wartości błędów dla tych samych wartości h w porównaniu do metody różnic skończonych.

Optymalny wybór h zależy od błędów metody oraz błędów numerycznych. Dla obu metod istnieje wartość minimalna h (minimum wykresu wartości bezwzględnej błędów obliczeniowych), która jest związana z błędem metody i błędem numerycznym. Wartości minimalne h odczytane z wykresu są mocno zbliżone do tych otrzymanych ze wzorów.

Podsumowując, analiza błędów dla obu metod obliczeń pochodnej pokazuje przewagę metody różnic centralnych nad metodą różnic skończonych z powodu jej lepszej ogólnej dokładności i mniejszego błędu metody. Istotny jest także wybór odpowiedniej wartości h . Wyniki programu podkreślają jak ważne jest zrozumienie i zarządzanie błędami numerycznymi w obliczeniach matematycznych.

Zadanie 2.

Napisz program generujący pierwsze n wyrazów ciągu zdefiniowanego równaniem różnicowym:

$$x_{k+1} = 2.25x_k - 0.5x_{k-1}$$

z wyrazami początkowymi: $x_0 = \frac{1}{3}$; $x_1 = \frac{1}{12}$ Wykonaj obliczenia: • używając pojedynczej precyzji oraz przyjmując $n = 225$ • używając podwójnej precyzji oraz przyjmując $n = 60$ • używając reprezentacji z biblioteki `fractions` oraz przyjmując $n = 225$. Narysuj wykres wartości ciągu w zależności od k . Użyj skali logarytmicznej na osi y (pomocna będzie funkcja `semilogy`). Następnie narysuj wykres przedstawiający wartość bezwzględną błędu względnego w zależności od k . Dokładne rozwiązanie równania różnicowego: $x_k = \frac{4^{-k}}{3}$ maleje wraz ze wzrostem k . Czy otrzymany wykres zachowuje się w ten sposób? Wyjaśnij otrzymane wyniki. Unikaj pętli `for` na rzecz kodu wektorowego oraz funkcji uniwersalnych (np. `np.tan` zamiast `math.tan`).

Rozwiązanie

Biblioteki

Korzystam z biblioteki NumPy ze względu na jej zalety w pracy z wielowymiarowymi tablicami danych oraz operacjami numerycznymi. Do rysowania wykresów wykorzystuję bibliotekę matplotlib. Importuję także wymaganą w treści zadania bibliotekę `fraction`.

```
In [8]: import numpy as np
import matplotlib.pyplot as plt
from fractions import Fraction
```

Poniżej zadeklarowane są funkcje, które obliczają n pierwszych wyrazów ciągu. Pierwsza bierze pod uwagę precyzję reprezentowania liczb, a druga korzysta z biblioteki `fractions`, reprezentacji ułamkowej. Zaimplementowana jest także funkcja obliczająca dokładną wartość wyrazów ciągu opartą na wzorze.

```
In [9]: def generate_sequence(x0, x1, n, precision=np.single):
sequence = np.zeros(n, dtype=precision)
sequence[0] = x0
sequence[1] = x1
```

```

    for k in range(2, n):
        sequence[k] = precision(2.25) * sequence[k-1] - precision(0.5) * sequence[k-2]
    return sequence

def generate_sequence_fraction(x0, x1, n):
    sequence = [Fraction(0) for _ in range(n)]
    sequence[0] = Fraction(x0)
    sequence[1] = Fraction(x1)
    for k in range(2, n):
        sequence[k] = Fraction(2.25) * sequence[k-1] - Fraction(0.5) * sequence[k-2]
    return sequence

def exact_solution(n):
    return np.array([(4*(-k))/3 for k in range(n)])

```

Parametry początkowe

Deklaruję odpowiednie wyrazy początkowe, pamiętając aby uwzględnić ich precyzję, sposób reprezentowania.

```

In [10]: x0_single = np.single(1/3)
         x1_single = np.single(1/12)
         x0_double = np.double(1/3)
         x1_double = np.double(1/12)
         x0_fraction = Fraction(1, 3)
         x1_fraction = Fraction(1, 12)

```

Generowanie ciągów

```

In [11]: sequence_single = generate_sequence(x0_single, x1_single, 225)
         sequence_double = generate_sequence(x0_double, x1_double, 60, np.double)
         sequence_fraction = generate_sequence_fraction(x0_fraction, x1_fraction, 225)
         sequence_exact = exact_solution(225)
         sequence_exact60 = exact_solution(60)

```

```

/var/folders/j0/4w2hc5p557nd02zgl7r_cfnr0000gn/T/ipykernel_12854/326293337.py:6: RuntimeWarning: overflow encountered in scalar multiply
    sequence[k] = precision(2.25) * sequence[k-1] - precision(0.5) * sequence[k-2]
/var/folders/j0/4w2hc5p557nd02zgl7r_cfnr0000gn/T/ipykernel_12854/326293337.py:6: RuntimeWarning: invalid value encountered in scalar subtract
    sequence[k] = precision(2.25) * sequence[k-1] - precision(0.5) * sequence[k-2]

```

Opracowanie wyników

Wykresy

Wykres wartości ciągu w zależności od k


```
In [12]: plt.figure()
plt.semilogy(sequence_exact, label='Exact Solution')
plt.semilogy(sequence_fraction, label='Fraction Precision', linestyle='--')
plt.semilogy(sequence_double, label='Double Precision', linestyle='dotted')
plt.semilogy(sequence_single, label='Single Precision')
plt.xlabel('k')
plt.ylabel('x')
plt.title('Ciąg w zależności od k')
plt.legend()
plt.show()
```


Analizując powyższy wykres można zauważyć, że:

- wartości ciągu obliczone przy pomocy reprezentacji liczb za pomocą biblioteki fraction pokrywają się z dokładnymi oczekiwanymi wartościami;
- wartości ciągu obliczne przy użyciu pojedynczej precyzji wyliczane są tylko dla kilku początkowych wartości k ;
- wartości ciągu obliczne przy użyciu podwójnej precyzji od pewnego momentu nie pokrywają się z oczekiwanymi wartościami, a nawet coraz bardziej się od nich oddalają, funkcja przestaje maleć.

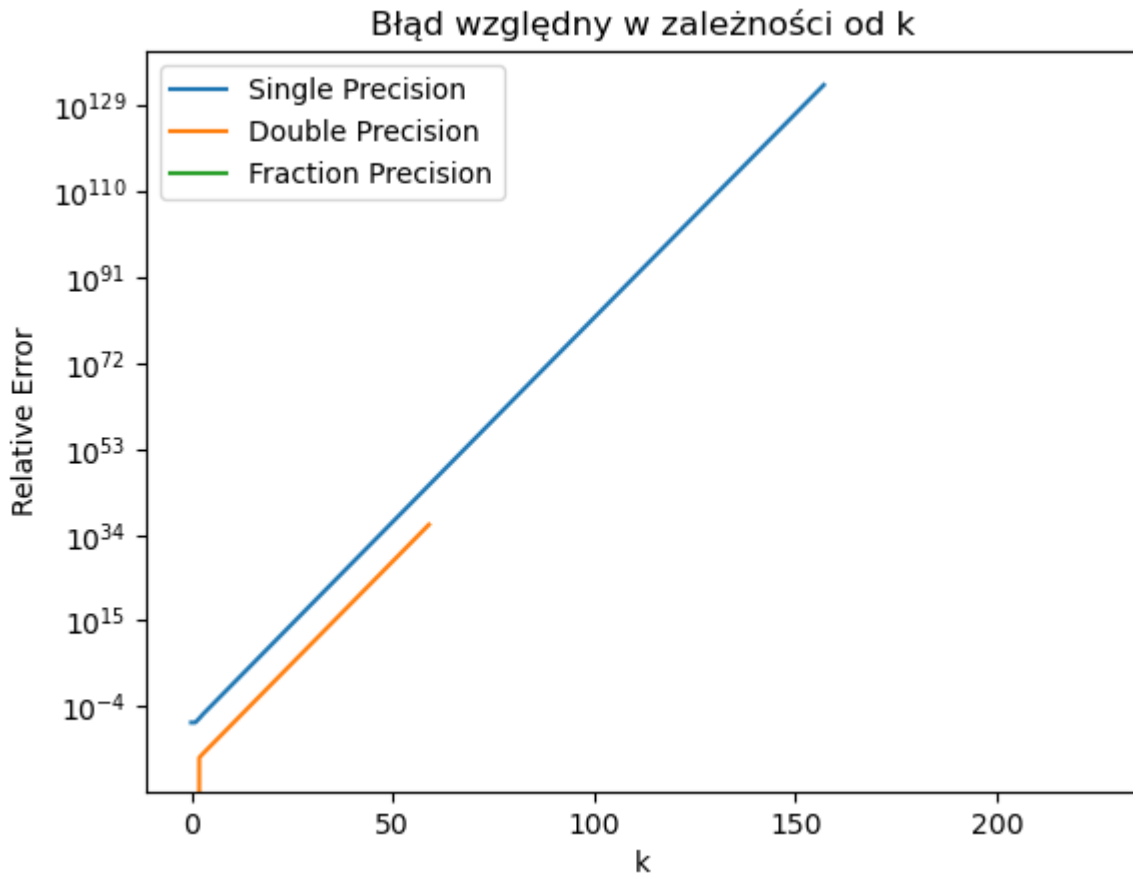
Wykres wartości bezwzględnej błędu względnego w zależności od k

```
In [13]: plt.figure()
relative_errors_single = np.abs((sequence_single - sequence_exact)/sequence_
```

```

relative_errors_double = np.abs((sequence_double - sequence_exact60)/sequence_exact60)
relative_errors_fraction = np.abs((sequence_fraction - sequence_exact60)/sequence_exact60)
plt.semilogy(relative_errors_single, label='Single Precision')
plt.semilogy(relative_errors_double, label='Double Precision')
plt.semilogy(relative_errors_fraction, label='Fraction Precision')
plt.xlabel('k')
plt.ylabel('Relative Error')
plt.title('Błąd względny w zależności od k')
plt.legend()
plt.show()

```


Analizując powyższy wykres można zauważyć, że: -błąd względny jest mniejszy dla wartości obliczonych przy pomocy precyzji podwójnej.

Wnioski

Przeprowadzona analiza pokazuje, że sposób oraz precyzja z jaką reprezentowane są liczby ma znaczący wpływ na dokładność wyników obliczeń.

Użycie arytmetyki ułamkowej eliminuje błąd numeryczny, co pozwala na uzyskanie wartości zgodnych z rozwiązaniem analitycznym. Z kolei reprezentacja zmiennoprzecinkowa (pojedyncza i podwójna precyzja) wprowadza błędy zaokrągleń, które mogą akumulować się przy obliczaniu kolejnych wyrazów ciągu.

Przy pojedynczej występuje problem z przekroczeniem zakresu wartości reprezentowanych przez pojedynczą precyzję.

Podsumowując, wybór odpowiedniej precyzji i typu danych jest kluczowy. Dla zadań wymagających długotrwałych obliczeń rekursywnych, użycie wyższej precyzji lub arytmetyki ułamkowej zdecydowanie poprawi dokładność obliczeń.

Bibliografia

http://heath.cs.illinois.edu/scicomp/notes/cs450_chapt01.pdf

<https://pypi.org/project/Fraction/>

prezentacja Error Analysis, Marcin Kuta